

ВІДГУК

офіційного опонента *Кодлюк Ярослави Пет рівни*

на дисертаційне дослідження *Будник Олени Богданівни* «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності», подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

зі спеціально 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Глибинний зміст назви «початкова школа», «школа першого ступеня» зумовлює виняткову роль зазначеної ланки освіти у формуванні особистості школяра та особливу відповідальність педагогів за якість її результатів. Серед найважливіших напрямів діяльності вчителя цієї ланки освіти – соціально-педагогічна, спричинена соціально-економічною та політичною кризою в суспільстві, яка передбачає соціальне виховання учнів з різними індивідуально-психологічними особливостями. Актуальність дисертаційного дослідження О. Б. Будник посилюється різновекторністю діяльності вчителя початкової школи, зокрема його багатопредметністю, а також необхідністю тривалий час взаємодіяти зі сталим колективом учнів та їхніх батьків.

На основі ґрунтовного аналізу теоретичної і практичної складових підготовки майбутніх учителів до соціально-педагогічної діяльності в початковій школі автор переконливо доводить, що у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін студенти оволодівають окремими компонентами цього виду діяльності (наприклад, робота з батьками), тоді як у специфічних аспектах (робота з обдарованими учнями та дітьми девіантної поведінки, інклюзивне навчання тощо) рівень цієї готовності є недостатнім, що в цілому детермінувало необхідність розробки системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до соціально-педагогічної діяльності.

Високий рівень виконаної роботи забезпечила низка факторів, серед яких – коректно сформульований концептуальний апарат дослідження, що зумовив відповідну логіку розгортання наукового пошуку; ґрунтовна методологія, яка

детермінувала аналіз соціально-педагогічної діяльності педагога в різних аспектах – філософсько-культурологічному, психологічному, соціально-педагогічному та ін. – через призму діяльності як феномена; широка джерельна база (список використаних джерел нараховує 650 позицій, з них 43 – іноземною мовою).

Дефінітивний аналіз базових понять («соціальна діяльність», «педагогічна діяльність», «професійна діяльність» та ін.) дав змогу дійти висновку, що педагогічна діяльність – це особливий вид соціальної діяльності, а соціально-педагогічна є різновидом професійної діяльності педагога, а відтак окреслити основні напрями соціально-педагогічної діяльності вчителя початкової школи: соціально-педагогічна профілактика, робота з обдарованими учнями та школярами девіантної поведінки, співпраця з батьками, соціокультурна анімація, інклюзивне навчання.

З метою обґрунтування концепції професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи автором проведена складна аналітико-синтетична діяльність: визначено комплекс теоретико-методологічних підходів (міждисциплінарний, структурно-функціональний, суб'єктно-діяльнісний та ін.); проаналізовано моделі соціально-педагогічної діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу (інноваційна, когнітивна, етнопедагогічна та ін.), домінантною серед яких визнано особистісно зорієнтовану, яка однозначно націлює майбутніх учителів початкової школи на гуманізацію навчально-виховного процесу, реалізацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії його учасників на засадах духовності, пріоритетності загальнолюдських і національних цінностей; обґрунтовано основні напрями та функції цього аспекту професійної діяльності вчителя початкової школи, методи і форми соціокультурного виховання молодших школярів.

Чільне місце в дисертаційному дослідженні Олени Богданівни займає аспект соціалізації молодшого школяра. Такий підхід вважаємо педагогічно виправданим, оскільки, по-перше, соціалізація особистості має індивідуально-

суб'єктивний характер, детермінована системою потреб, інтересів тощо, тому в умовах навчального закладу вона має бути педагогічно керованим процесом з боку вчителя, а, відповідно, наяву проблема підготовки студентів до зазначеного виду діяльності; по-друге, традиційне тлумачення процесу соціалізації як засвоєння й активне використання соціокультурного досвіду виключає основний складник – духовне самовдосконалення особистості. Відтак інноваційність авторської системи підготовки майбутнього вчителя початкової школи до соціально-педагогічної діяльності полягає в «одухотворенні» цієї діяльності, спонуканні молодших школярів до пізнання «духовних смислів», самовдосконалення.

До незаперечних наукових здобутків О. Б. Будник належить розробка структурно-функціональної моделі системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до соціально-педагогічної діяльності, яка охоплює концептуальний, технологічно-формульвальний та діагностично-результативний блоки, взаємодія яких у навчальному процесі вищої школи здатна забезпечити готовність майбутнього педагога до зазначеного виду діяльності.

Посилює фундаментальність дисертаційного дослідження його методична складова, що інтегровано представлена такими елементами: 1) соціально-виховне середовище вищого педагогічного навчального закладу; 2) соціально-педагогічне спрямування змісту освіти у вищій школі (йдеться про соціально орієнтоване викладання педагогічних дисциплін, запровадження із зазначеною метою спеціальних навчальних курсів – «Технологія соціально-педагогічної діяльності в початковій школі» та «Адаптивна педагогіка», оптимізація самостійної, науково-дослідної роботи майбутніх фахівців та виробничих практик); 3) професійно-розвивальні технології у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до соціально-педагогічної діяльності, тобто цілісно моделює навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі. Автор детально, із вказівкою на конкретні навчальні дисципліни, теми, види роботи, форми організації навчання тощо характеризує організаційно-технологічне

забезпечення підготовки майбутнього вчителя початкової школи до соціально-педагогічної діяльності. Показово, що серед професійно-розвивальних технологій пріоритет віддано тим, що найбільшою мірою відповідають окресленим напрямом соціально-педагогічної діяльності у школі першого ступеня і спрямовані на забезпечення її ефективності, зокрема: технології розвитку творчої особистості учня, проектні, інформаційно-комунікаційні, технології етнотерапії та здоров'язбережувальні.

Вражає масштабами, продуманістю, теоретичною обґрунтованістю методика педагогічного експерименту. Йдеться насамперед про діагностичний інструментарій дослідження, представлений у додатках, який має незаперечне практичне значення. На основі виділених компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи до соціально-педагогічної діяльності (когнітивний, мотиваційний, соціально-комунікативний, діяльнісно-технологічний та морально-естетичний) автором обґрунтовано критерії (світоглядний, комунікативний, мотиваційний, когнітивний, емоційний, діяльнісний) і показники сформованості зазначеного новоутворення із розгорнутою характеристикою рівнів, а також вдало використано методики діагностики структурних компонентів готовності – як розроблені автором, так і адаптовані.

Достовірність отриманих результатів доведена математично, що свідчить про доказовість виконаного дослідження. Помітно, що формувальний експеримент проведено із ретельним урахуванням даних констатувального етапу; переконливості отриманих результатів додає відносна однорідність студентів контрольних та експериментальних груп за якісними і кількісними показниками.

Суттєво збагатив зміст роботи вдало проаналізований автором зарубіжний досвід із заявленої проблеми, виокремлені позитивні надбання у професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи до соціально-педагогічної діяльності.

Робота написана грамотно, відчувається логічний перехід від однієї частини матеріалу до іншої; вдало сформульовані висновки до розділів і загальні висновки, що дає підстави сприймати її як системне, завершене дослідження.

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу О. Б. Будник, хочемо висловити деякі міркування з приводу окремих положень, які, на наш погляд, є дискусійними.

1. Відомо, що класичне експериментальне дослідження ґрунтується на відповідних умовах – дидактичних, педагогічних тощо. Вважаємо, що в роботі недостатня увага приділена педагогічним умовам підготовки майбутнього вчителя початкової школи до соціально-педагогічної діяльності: вони виокремлені без відповідного обґрунтування; впливають (за логікою структурно-функціональної моделі, рис. 3.3) із форм, методів та засобів професійної підготовки майбутнього вчителя (думаємо, що навпаки, саме педагогічні умови детермінують відповідне процесуальне забезпечення); деякі з них сформульовані надто загально, що нагадує методологічні підходи, принципи тощо (наприклад, цілісність, системність, гуманістичний підхід та ін.).

2. В роботі спостерігається деяка термінологічна неузгодженість. Наприклад, педагогічні умови трактуються як «умови успішної реалізації представленої моделі» (с. 237), як «педагогічні умови ефективного формування професійної готовності студентів до соціально-педагогічної діяльності в початковій школі» (с. 387), хоча йдеться про педагогічні умови професійної підготовки студентів до зазначеного виду діяльності. По-друге, автору доцільно було б конкретизувати сутність понять «засади» (теоретичні, методичні, педагогічні тощо) та «основи», оскільки наяву деяка необґрунтованість у їх використанні. Наприклад, предмет дослідження – теоретико-методичні основи підготовки майбутніх учителів початкової школи до соціально-педагогічної діяльності; назва другого розділу – «Теоретичні засади професійної підготовки

майбутніх учителів початкової школи до соціально-педагогічної діяльності»; третій розділ – «Концептуальні основи професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до соціально-педагогічної діяльності». Зазначимо, що в педагогічній науці термін «засади» охоплює методологічні підходи, принципи, форми і методи навчання (виховання), засоби діагностики тощо, тоді як поняття «основи» (теоретичні, педагогічні тощо) передбачає виокремлення певних положень, на яких базується досліджувана проблема (наприклад, теоретичні основи побудови підручника для початкової школи).

3. Висловимо деякі міркування стосовно оформлення результатів експерименту. Вважаємо недоцільним результати констатувального зрізу (і формувального теж) за кожним компонентом готовності представляти таблично і графічно, оскільки це «роздуває» роботу (діаграми, на наш погляд, доречно давати «на виході», за кінцевими результатами, у нашому випадку – за рівнями сформованості готовності студентів до зазначеного виду діяльності як інтегрованої якості). Необґрунтованим вважаємо підхід, згідно з яким про рівень сформованості відповідних умінь (наприклад, соціально-комунікативних) судять лише на основі порівняння середніх показників самооцінки студентів («Чи достатньо володієте уміннями здійснювати індивідуальний підхід...? встановлювати професійні взаємини...?» і орієнтовні відповіді: «володію на високому рівні», «володію на достатньому рівні» та ін.). Результати констатувального етапу експерименту наводяться у третьому розділі дисертації – «Концептуальні основи професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до соціально-педагогічної діяльності», що не відповідає змісту розділу, оскільки в ньому правомірно обґрунтовується концепція підготовки, аналізується структурно-функціональна модель.

Висловлені зауваження не впливають на високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження. Як засвідчує зміст дисертації, поставлені завдання у процесі дослідження були виконані, а його результати широко представлені у відповідних розділах. Зміст автореферату відображає основні положення

дисертаційної роботи. Опубліковані праці достатньо повно висвітлюють отримані автором результати.

З огляду на зазначене вище вважаємо, що дисертація «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності» за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю вихідних положень, достовірністю, практичним значенням, повнотою викладу відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її автор – Будник Олена Богданівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент	Я. П. Кодлюк, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
-------------------	--